

tekst »Sei unsrer Schwester nicht böse, du trauriger, blosser Mann!« Men også Leoncavallos ord fra prologen til »Pagliacci«: »Ed al vero ispiravasi« (»Og han lod sig inspirere af det sande / noget sandt«) bliver unøjagtigt gengivet som »Det er med sandheden, han vil inspirere«.

Anmeldelsen her kan måske bibringe en og anden den opfattelse at bogens lyder vejer tungere end dens dyder. Sådan skal det ikke forstås, på trods af indvendingernes mængde og deres intenderede vægt. Behandlingen af et så vidtspændende emneområde, som et sådant musikhistorisk delbind omfatter, kan næppe undgå at fremvise begrænsninger og fejl. At en del burde være forbedret og rettet gennem forfatterens samarbejde, er en sag for sig. En anden, større del af arbejdet har dog tydeligt nok profiteret af dette teamwork.

Bo Marschner

Erik Wiedemann: Jazz i Danmark – i tyverne, trediverne og fyrreerne – en musikkulturel undersøgelse.

København 1982.

744 pp + bånd.

Med Erik Wiedemanns disputats har vi fået den første samlede beskrivelse af jazzen og dens vilkår i Danmark. Og den internationale jazzforskning har med undersøgelsen fået tilført det vægtigste bidrag i mange år. Modtagelsen i pressen og af fagfolk har da også været overvældende.

Men afhandlingen er ikke et traditionelt musikvidenskabeligt arbejde med en fordybelse i primært selve musikken, ikke et stykke stilhistorie, der beskriver den tekniske og teoretiske udvikling i jazzen. Det er derimod omstændighederne omkring musikken, der interesserer forfatteren; musikken og dens vilkår placeres i en større kulturel og historisk sammenhæng. Herved skabes et tværfagligt arbejde, der på en ny og spændende måde kombinerer kulturhistorie og musikhistorie, musik og samfund. Undersøgelsen viser, hvorledes »dette typiske amerikanske fænomen har virket, omplantet til et land som Danmark, dybt forankret i den 1000-årige europæiske musikkultur.

Afhandlingen omfatter to aspekter. Det ene omhandler *kortlægningen eller registreringen* af dansk jazz i den omhandlede periode. På baggrund af et imponerende og veldokumenteret kildemateriale tegnes et overbevisende billede af jazzens udvikling i Danmark dels stilistisk dels miljømæssigt. Og der påvises en udviklingslinie fra en famlende begyndelse i tyverne over ekspansionen i trediverne og en blomstring under besættelsestidens isolation og videre frem til passivitetsperioden efter krigen. Overraskende er tilbagegangen i dansk jazzliv efter besættelsen, hvor kulturlivet i øvrigt var præget af amerikaniseringen. Wiedemanns bidrag til en forklaring herpå (bl.a. den, at danske musikere er i udlandet og det, at der opstår en ny amerikansk jazz) er korrekte. Men han kunne have tilføjet, at når amerikaniseringen netop ikke

omfattede jazzen, skyldes det, at den var for problematisk og for progressiv til at indgå i den ekspanderende amerikanske kulturpolitik.

Det andet aspekt er det *musikkulturelle*, idet undersøgelsen tillige beskriver en kulturkamp, en konfrontation mellem den traditionelle musikkultur og den indbrydende jazz. For at belyse dette har Wiedemann søgt at besvare to væsentlige spørgsmål: (1) Hvad gjorde jazzen ved danskerne? Hvilke impulser modtog vi udefra og hvilken betydning fik de for udviklingen af dansk jazzliv. (2) Hvad gjorde danskerne ved jazzen? Hvad fik vi ud af impulserne, hvordan fandt jazzen plads i vores samfund og hvilken rolle kom synet på sorte til at spille.

Wiedemanns tese er, at det provinsielle Danmarks modtagelse af jazzen var præget af kulturel chauvinisme, foragt, uvidenhed, nedladdenhed, intolerance og ikke mindst udpræget racisme. Racefordommene fik frit løb og jazzen forkastedes ud fra ikke-musikalske synspunkter. Han dokumenterer dette ved en lang række negative reaktioner på jazzen fra journalister, forfattere (f. eks. Johs. V. Jensen) og fra klassiske musikfolk (f. eks. Carl Nielsen). Wiedemann finder dybdepsykologiske årsager til sådanne reaktioner. Han spørger også, hvor fremmed jazzen da var – og svarer med rette, »at den ikke var mere fremmed, end at den gav udtryk for fortrængte sider af vores eget væsen og dermed bidrog til at nedbryde det victorianske kulturmønster.«

Dispositionelt falder afhandlingen i to dele, en tekstdel (bind 1) og en dokumentarisk del (bind 2). Tekstdelens kapitel I (Jazzen og danskerne) belyser den negative og af racefordomme prægede modtagelse, som jazzen fik. Det indeholder tillige det teoretiske udgangspunkt for afhandlingen, herunder essayagtige ekskurser om det sorte symbol og om europæisk musiks rationalitet.

Den *historiske del* af afhandlingen kortlægger i bind 1s fem kapitler jazzen i følgende perioder: forhistorien før 1920, 20'erne, 30'erne, 1940–45 og 1945–49. Kapitlet om perioden før 1920 baserer sig på et stort og vægtigt kildemateriale, hvor allerede kendte samt tidligere upåagtede kilder kombineres, således at der skabes en overraskende ny og værdifuld beskrivelse af jazzen i Danmark i perioden 1862–1920. Det er et stykke grundforskning af høj karat, som Wiedemann her præsterer. Interessant er især hans påvisning af de tidligste danske grammofonindspilninger af chake-walks fra 1905 (med et militærorkester) og hans understregning af Sousas betydning for jazzen.

Kapitlerne om den egentlige jazzperiode fra 1920 er nogenlunde enslydende disponeret i en række underafsnit. Først gives et rids af den politisk/kulturelle og socialhistoriske situation i Danmark i den pågældende periode. Her beskrives – dog ikke altid på lige overbevisende måde – hvilken rolle de forskellige politisk/økonomiske forhold har haft for jazzen. Herefter følger en omfattende beskrivelse af jazzmusikkens miljø (spillesteder, koncerter) og af musikkens vilkår i radio og film og på grammofon. Især hans redegørelse for jazzens stedmoderlige behandling i radioen er epokegørende – den bekræftes af senere detailforskning om radioens kulturpolitik i mellemkrigstiden. Som tredje del følger en oversigt over udenlandske musikeres besøg i Danmark med det

formål at vise påvirkningen fra udlandet.

Hovedafsnittene om periodens danske orkestre og musikere, herunder om amatørmusikerne, er dybtborende og detail-mættede. Desværre omfatter disse afsnit kun sporadiske beskrivelser af jazz i provinsen. Ganske vist er der ingen tvivl om, at jazzens centrum var København, men mere indgående kildestudier i provinsens jazzaktiviteter ville dog sikkert have kompletteret billedet især for perioden 1940–45. Som femte del følger et afsnit om organisation og oplysning i forbindelse med jazz. Her fremdrages som periodens centrale skikkelse helt korrekt Sven Møller Kristensen. De afsluttende afsnit om reaktioner på og debat om jazz samt om publikum og popularitet er fine bidrag til beskrivelse af nyere dansk musikkultur.

Dokumentationsdelen fylder hele bind 2 og omfatter bl.a. biografier, registrant over orkesterbesætninger, oversigt over udenlandske musikeres besøg, diskografi, film-fortegnelse og bibliografi. Denne dokumentationsdel er af uhyre vigtig værdi for fremtidig dansk jazzforskning.

Til afhandlingen, men ikke til disputatsen, hører et *bind 3* bestående af tre kassettebånd med 59 optagelser af dansk jazz 1924–1949. Spændende er især indspilningerne med Valdemar Eiberg, Kai Ewans (med Olof Carlsson), Niels Foss, Harlem Kiddies, Henry Hagemann, Otto Stampe, Ingelise Rune, Kordt Sisters og Boris Rabinowitsch.

Wiedemanns arbejde er værdifuldt, inspirerende og informationsmættet. Sagsligheden i undersøgelsen er indlysende. Der er ingen herhjemme, der har et så indgående kendskab til jazz, som han har. Dertil kommer, at det er et stilistisk fremragende arbejde, og det er lykkedes forfatteren at gøre bogen nem at læse. At man under hele beskrivelsen fornemmer Wiedemanns kærlighed til emnet og især til de mennesker, som spillede musikken, gør ikke bogen mindre læseværdig. Det fremdragne kildemateriale er stort og af vidt forskellig karakter og er som nævnt af uvurderlig betydning. En mere systematisk gennemgang og vurdering af kilderne ville dog have gjort det nemmere for fremtidige jazzforskere.

Den væsentligste mangel ved bogen er, at man savner en egentlig bibliografi, ligesom man kunne have ønsket at Wiedemann havde tilføjet et afsnit om den internationale jazzforskning. Endelig kunne man have ønsket sig, at de historiske afsnit havde været mere perspektivrige. Man kan håbe, at Wiedemann senere vender tilbage med beskrivelser om disse forhold.

Det er blevet anført, at det er et metodisk problem ved afhandlingen, at der ikke heri fremlægges vurderingskriterier for, hvorledes man skal karakterisere et musikalsk værks jazzpræg. Dette kritikpunkt kan dog klart tilbagevises, idet det ligger uden for forfatterens sigte med afhandlingen. At Wiedemann nemt kunne have opfyldt dette krav, viser f. eks. hans bog fra 1958 »Jazz og jazzfolk».

Afhandlingen er som nævnt epokegørende og Wiedemanns beskrivelse af denne »sorte« periode i dansk kultur- og musikhistorie er af fremragende og blivende værdi.